

М. Семак – студентка 3 курсу
факультету міжнародних відносин
СНУ імені Лесі Українки,
Є. І. Сінченко – канд. філол. наук,
доцент кафедри іноземних мов
СНУ імені Лесі Українки

Феномен інтернаціоналізації французької балетної лексики

Глобалізаційні процеси ще й тому, з поміж інших причин, називаються глобалізаційними, що вони охоплюють повністю усі сфери життя не окремо, а у комплексі. Що стосується комунікації, мови зокрема, то тут вони простежуються у першу чергу через явище запозичень, частіш за усе лексичного характеру, та пов'язаного із останнім явищем інтернаціоналізації лексики. Якщо лексичний елемент запозичається одночасно кількома / багатьма мовами, то запозичення автоматично переходить у категорію інтернаціоналізмів.

Найбільшою кількістю інтернаціоналізмів, звісно, ми завдячуємо латинській та давньогрецькій мовам. Сьогодні ж причиною, рушійною силою появи інтернаціоналізмів є провідна роль тієї чи іншої країни у певній, визначеній галузі людського життя. Так, Італія дала світові музичну термінологію: *лібретто, адажіо, allegro, andante, forte*; Німеччина – лексичні елементи військового та адміністративно-політичного спрямування: *гетьман, рейхстаг, бундесвер, вермахт, бундестаг, бундесканцлер, бундесбанк*; Сполучені Штати сьогодні щедро діляться термінологією у галузі передових технологій, інформатики, комунікації: *маркетинг, трансфер, іміджмент, фаст фуд, спонсор, дистриб'ютор, спам, піар, шоу, респект*. Франція ж на різних етапах свого історичного та культурного розвитку була лідером політики та дипломатичних відносин й збагатила словники багатьох мов такими лексемами як *аташе, дипломатія, дипломатична нота*; її передова роль у галузі індустрії моди та розкоші сприяла запозиченню таких слів як *haute couture, prêt-à-porter, парфуми, флакон, біжутерія, кольє*; французька кухня, одна із п'яти світових найкращих, дала *фуа гра, шампанське, коньяк, круасан, крем-брюле, бланшувати, пасерувати, ліезон*;

Франція живопису – *імпресіонізм, пюнітр, плен ер, натюрморт, портрет*. Та найдивовижнішим фактом явища, що розглядається, виступає той, що хореографічна, зокрема балетна лексика є практично повністю запозичена саме із французької мови, ставши інтернаціональною у цілому світі. І хоча батьківщиною балету є Італія, словник хореографічної лексики збагатився відносно незначною кількістю італійської лексики хореографічної тематики: *пірует, кабріоль, баллябиль, револьтад, балерина, дуєт, кода, адажіо, алегро* та декотрі інші. Німецька мова слугувала ще меншою мірою джерелом запозичення слів: *балетмейстер, трупа, танок, вальс*. Сьогодні американська школа балету є однією із провідних, тож останнім часом помічаємо тут і запозичення із англійської мови: *flex, deep body bend, flat step*. Як відомо, російська школа балету теж добилася світового визнання, проте, що цікаво, російські слова не поповнили жодним чином словника хореографічної лексики.

Тож ми ставимо собі за мету дослідити причини цього феномену, систематизувати та класифікувати балетні термінологічні запозичення у інші мови, у тому числі й українську.

Отож, як було зазначено вище, балет як дійство виник у Італії, проте мистецтво танцю розквітло саме у Франції. У 1581 році при французькому дворі відбувся перший танцювальний спектакль «Комедійний балет королеви», або «Цирцея». Сьогодні більшість дослідників стверджує, що головні виконавці усіх форм танцю, вчителі були саме французами і саме французький балет справив вплив на розвиток цього мистецтва у світі, дав поштовх до появи та розвитку інших форм танцю, класичного, сучасного, і цей вплив у тому числі зберігся й через термінологію [3].

Цікаво, що історично нотування хореографічних рухів на аркуші паперу мало не аби яку проблему. Першою спробою створити терміни та записати рухи було здійснено у Бургундському манускрипті бассдансів (*basses danses*) Маргарити Австрійської, у якому рухи фіксувалися в момент відтворення певної музики. Комплексний рух позначався визначеною літерою і фіксувався під нижньою горизонтальною лінією нотного стану, наприклад: R b ss ddd rrr b ss d r d r b ss ddd rrr b ss drdr bssddd. Такий спосіб називається «буквений». Цей спосіб використовував в XVI столітті

Антоніус де Арена, який і розшифрував усі літери: R – *révérance* (уклін); r – *reprise* (реприза, підхоплення); ss – два *simples* (тобто 2 простих кроки); d – *double* (подвійний) тощо. Більш значні спроби нотування хореографічних рухів було здійснено у XVI столітті Туаном Арбо, XVIII – Раулем Оте Фейє, П'єром Рамо, Ман'ї, Жаном Фавьє, у XIX столітті – видатними балетмейстрами Карлом Блазисом, Артуром Сен-Леоном, Августом Бурнонвілем. У XX столітті було здійснено ще більш системні нотації. В цілому, то були словесні, описові, графічні, зображальні способи та багато інших [1]. У 1940 році відомий балетмейстер Р. Захаров писав: “Відсутність загальноприйнятих способів фіксації танцю негативно впливає на історичну, теоретичну, практичну і науково-дослідну сторону цього мистецтва” [1]. Нотування танцю відіграло значну роль у формуванні хореографічних термінів, але, як з'ясувалося, було не дуже зручним, то ж постійно велися пошуки інших способів терміноутворення. У такий спосіб з'явилася термінологічна система через запозичення французької лексики, яка на певний час уже закріпилася у словнику французької мови, і, як бачимо, стала та залишається найбільш зручною і нині. Запозичення, інтернаціоналізація хореографічної лексики відбувалася за законами фонетики та граматики французької мови. То ж найбільш продуктивним способом її адаптації виявився спосіб транскодування у своєму широкому значенні, а саме: в письмовому мовленні – власне транслітераційний (у французькому правописі латиницею), в усному – транскрипційний, тобто: зберігається і орфографія французького терміну, і вимова, у тому числі й наголошення на останньому складі: *allongé* [алонже], *arrondi* [аронді], *renversé* [ранверсе], *soutenu en tournant* [сутеню ан турнан]. Вкрай рідко – сама лише транслітерація: *Menuet* (Менуєт). Єдиний знайдений нами термін *point* зберігає орфографію мови, з якої він запозичений, тобто французької, проте вимовляється не за її фонетичними правилами, а саме: [пойнт].

Разом із тим, існує, але виглядає як менш узуальна, передача при запозиченні лексичних одиниць, в залежності від того, існують вони у підсистемах класичного чи народного танців, кирилицею або

латиницею: *адажіо* – *adagio*, *кода* – *coda*, *шене* – *chaine*, *па-де-трыа* – *pas de trois*, *ронд* – *rond*, *па* – *pas*, *антраша* – *entrechat* тощо [2].

З формальної точки зору варто виділити прості лексичні одиниці, що містять одну морфему: *attitude*, *épaulement*, *glissade* та складні – словосполучення із кількох елементів, що пишуться одним словом: *demirond*, кількома через дефіс: *demi-plié* чи окремо: *battement développé*, *à la seconde*, *battement relevé lent*. Цікаво, що тут ми знаходимо інколи на рівні словосполучення поєднання елементів запозичених із двох мов, наприклад: *deep contraction*, *frog-position*, де перше слово англійське, а друге французьке.

Із точки зору семантики, з'ясовується, що більшість термінів позначають пози: *arabesque*, *contraction*, *demi-plié*, рухи, конкретні дії: *pas*, *temps*, *sissonne*, *entrechat*, *piqué*, *fouetté*; інші вказують на характер руху, що виконується: *fondu* (той, що тане), *gargouillade* (той, що нагадує хлюпотіння, дзюрчання води), *gala* (урочистий); напрямок руху: *en dedans* (до себе, всередину), *en dehors* (від себе, назовні), у супроводі означення – на танок, завдяки якому вони виникли: *pas bourré*, *pas de valse*, *pas polonais* чи на танок в цілому: *menuet*.

Багато термінів з'явилося завдяки асоціативним зв'язкам, коли при їх створенні закладається певний образ: *pas de chat* (кошачий стрибок), *pas de poisson* (стрибок риби), *pas de ciseaux* (стрибок, схожий на рух ножиць).

За декотрими термінами стоїть історія їх появи. Так, наприклад: *entrechat royale* – за легендою авторство цього стрибка належало Людовіку XIV, через що він був названий королівським: *sissonne* – винахід якого приписується Франсуа де Руассі, графу Сіссонському [3].

Таким чином, дослідивши словник хореографічної термінології з точки зору її інтернаціоналізації, можемо підтвердити виключний феномен французької балетної лексики. Він полягає у тому, що вона 1) майже уся запозичена саме із французької мови, 2) запозичена, на відміну від іншої інтернаціональної лексики, практично виключно лише способом транскодування, 3) охоплює усю систему балетної термінології (позначає пози, рухи та конкретні дії, їх характер та напрямок), 4) часто пов'язана із певними асоціаціями та містить іноді

й історичний компонент, а отже представляє лінгвокультурологічний інтерес.

Стосовно формальної точки зору, то тут не спостерігається якихось особливих відмінностей, оскільки запозиченими можуть бути окремі слова, прості та складні лексеми, словосполучення. Проте, що стосується самих словосполучень, саме тут відмітимо ще одну особливість, а саме: запозичений з іноземної, наприклад англійської мови, основний формант може супроводжуватися при цьому супутнім означальним елементом мови французької.

Література:

1. Вихрева Н.А. Сохранение и реконструкция авторской хореографии (методы фиксации и расшифровки) / Н.А. Вихрева. – Автореф. ... канд. искусствоведения. – М., 2008. – 27 с.

2. Основные балетные термины // [електронний ресурс]– Режим доступу: <http://ru.any-notes.com/information/terms/balet-terms>

3. Балет // [електронний ресурс] – Режим доступу:

<https://wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D1%>